

Nikola Beljinac*

Оригинални научни рад
UDK 321.7 : 316.722 (4-664)

KONSOCIJATIVNA DEMOKRATIJA U POST-KONFLIKTNIM DRUŠTVIMA**

CONSOCIATIONAL DEMOCRACY IN POST CONFLICT SOCIETIES***

***Abstract:** The paper researches the influences which consociational democracy institutions have on the processes of pacification and democratization in post conflict societies. The introductory part identifies two approaches to studying consociational democracy: the first, which recommends consociational democracy as a desirable democratic model for deeply divided societies, and the second, which sees consociation exclusively as a successful mechanism for managing conflicts without high democratic potentials. Both approaches are examined in the example of post conflict societies. There is an opinion that the basic function of consociational institutions in post conflict societies is to prevent the reoccurrence of violence, and not the development of democracy.*

***Key words:** consociational democracy, post conflict society, stability, democratization*

***Sažetak:** Tekst se bavi istraživanjem uticaja koji institucije konsocijativne demokratije imaju na procese pacifikacije i demokratizacije u post-konfliktnim društvima. U uvodnom delu identifikuju se dva pristupa u izučavanju konsocijativne demokratije: prvi, koji konsocijativnu demokratiju preporučuje kao poželjan demokratski model za duboko podeljena društava i drugi koji konsocijaciju posmatra isključivo kao uspešan mehanizam upravljanja konfliktima bez visokih demokratskih potencijala. Oba stanovišta se potom ispituju na primeru post-konfliktnih društava. Zastupa se teza da je osnovna funkcija konsocijativnih institucija u post-konfliktnim društvima sprečavanje obnove nasilja, a ne izgradnja demokratije.*

***Ključne reči:** konsocijativna demokratija, post-konfliktno društvo, stabilnost, demokratizacija.*

* Asistent, Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka. E-mail: nikola.beljinac@fpn.bg.ac.rs

** Rad je nastao u okviru realizacije naučno-istraživačkog projekta broj 47026, Konstitucionalizam i vladavina prava u izgradnji nacionalne države – slučaj Srbije, podržanog od strane Ministarstva prosvete i nauke Republike Srbije.

*** The paper is a result of scientific project number 47026. Constitutionalism and law ruling in the development of national state – the case of Serbia, approved by the Ministry of Education and Science of the Republic of Serbia.

Uvodna skica problema

Primenjena rešenja konsocijativne demokratije (naročito u državama „trećeg talasa demokratizacije“) otvorila su važno akademsko i praktično pitanje o odnosu između konsocijacije, očuvanja mira i jačanja demokratije. Tradicionalni pristup konsocijativnom demokratskom modelu bazirao se na propitivanju njegovih demokratskih potencijala. Sažeto rečeno, osnovna preokupacija klasičnih teoretičara konsocijativne demokratije bila je da dokažu da se „...konesualna demokratija može smatrati više demokratskom nego većinska demokratija, i to u mnogim aspektima.“¹ Vremenom je ta vrsta ambicije splasla. U pretežnom delu novije literature konsocijacija se mahom izučava kao pogodan okvir za okončanje konflikata i sprečavanje njihovog obnavljanja u krhkim ambijentima post-konfliktnih društava. Glavnu osu analize u ovom pristupu konsocijaciji predstavlja odnos između konsocijativnih mehanizama i održanja mira. Kvalitet demokratije, po pravilu, nije predmet proučavanja, premda se implicitno sugeriše da tamo gde vlada mir i demokratija bolje uspeva. Namera nam je da u radu ispitamo obe korelacije - konsocijacija osigurava mir i konsocijacija garantuje demokratiju, na primeru duboko podeljenih, post-konfliktnih društava.

Predmet naše istraživačke pažnje formulisaćemo na sledeći način : da li konsocijativni mehanizmi, pored toga što utiču da se konflikt okonča, mogu garantovati dugoročan mir i stabilnost bez opasnosti da „duhovi prošlosti“ nanovo ožive? I, u vezi sa navedenim : da li se imperativi konsocijativne pacifikacije post-konfliktnih društava i njihove demokratizacije međusobno isključuju? Zastupaćemo stav da se konsocijacija može smatrati prijemčivim mehanizmom upravljanja konfliktima u ovim društvima, ali ne i uspešnim modelom njihove demokratizacije. Sledstveno prirodi postavljenog problema, istraživanju ćemo pristupiti iz perspektive institucionalne paradigme. Istražićemo na koji način formalne i neformalne konsocijativne institucije utiču na procese pacifikacije i demokratizacije duboko segmentiranih post-konfliktnih društava.

Teze koje u radu ispitujemo glase : (1) verovatnoća održanja mira je veća u post-konfliktnim društvima u kojima postoje konsocijativni mehanizmi nego u onima koja ih nisu primenila; (2) konsocijativni mehanizmi primenjeni u post-konfliktnim društvima inherentno podrivaju procese njihove demokratizacije.

Demokratija i podeljena društva

U nameri da, barem načelno, utvrdi početke akademskog interesovanja za temu etno-kulturnog pluralizma, Vil Kimlika (*Will Kymlicka*) ispravno uočava da se pitanje etniciteta tokom većeg dela 20. veka, sve do sedamdesetih godina, smatralo

¹ Lajphart, Arend, *Modeli demokratije*, CID, Podgorica, 2003, str. 79

marginalnim ili rešenim u gotovo svim akademskim disciplinama.² Ono što će tog trenutka započeti kao oprezno propitivanje identiteskih tema, tokom devedesetih godina izrasta u bezobalnu multidisciplinarnu raspravu o opravdanosti zahteva pristalica politike identiteta i načinima pravno-institucionalnog uvažavanja etno-kulturne raznolikosti.

U okviru političke nauke, debata se podjednako ekspanzivno razvijala kako u polju političke teorije, tako i u polju empirijsko-institucionalne analize savremenih političkih sistema. Dok su se teoretičari pretežno bavili ontološkim i epistemološkim osnovama identitetskog pluralizma, empiričari politike svoju pažnju usmeravaju na pitanje : može li predstavnička demokratija, sa svojim institucionalnim rešenjima, opstati u društvima koje karakteriše izrazita etno-kulturna heterogenost. Klasični teoretičari liberalne demokratije nisu imali tu vrste dileme. Izazovan je svaki pokušaj da se u njihovim delima pronade bilo kakav nagoveštaj bavljenja temom kulturnog pluralizma ili etničkog pripadništva. Rana liberalna teorija zaokupljena je mišlju kako se ljudi udružuju u političku zajednicu i kako političke zajednice treba voditi, pri čemu se pitanje ko se udružuje, u smislu identitetskih obeležja, ostavlja po strani. Džon Lok tako govori o “izvornom ugovoru pomoću kojeg *jedan broj ljudi*...uspostavlja zajednicu ili vlast u kojoj većina ima pravo da vlada nad ostalima”, dok Hobs ističe da je “državna zajednica institucionalizovana kada se *mnoštvo ljudi* složi...”.³ Kao što možemo da primetimo, strane u društvenom ugovoru su pojedinci, ili preciznije rečeno ljudi, koji ne nastupaju kao predstavnici etničkih ili bilo kojih drugih grupa. Ovo bazično saznanje liberalnih teorija društvenog ugovora imalo je značajne implikacije na ostale “izume” liberalnog univerzuma, uključujući i princip političke reprezentacije. Liberalna demokratija tako zadobija predstavničku formu i, jednako važno, biva očišćena od supstancijalnih nanosa “starog režima”. To je, između ostalog, značilo da princip političke reprezentacije, u skladu sa proklamovanom neutralnošću javne sfere, ni u kom slučaju ne sme da odslikava partikularno-identitetsku strukturu stanovništva, već isključivo interesne preferencije pojedinaca. Politika u liberalnom značenju stoga nije ništa drugo do „način da se, unutar neutralnog skupa pravila, agregiraju interesi pojedinaca i usmere prema političkoj sferi koja proizvodi i oblikuje kolektivne ciljeve zajednice.”⁴

Minimalno poimanje demokratije, pod snažnim uticajem radova Jozefa Šumpetera (*Joseph Schumpeter*), ostaje dominantno i u savremenoj demokratskoj teoriji. Demokratija se u ovom modelu određuje, usko i operativno, u terminima agregacije interesa i partijske kompeticije. U svojoj knjizi “Kapitalizam, socijalizam i demokratija” Šumpeter demokratiju otvoreno izjednačava sa mehanizmima tržišnog ponašanja pojedinaca. Po njemu, demokratija predstavlja “takvo institucionalno uređenje za donošenje političkih odluka u kojem pojedinci stižu vlast da odlučuju sredstvima kompetitivne borbe za glasove ljudi”.⁵ Borba za vlast se uzima kao ključno obeležje

² Kimlika, Vil, *Savremena politička filozofija*, Nova srpska politička misao, Beograd, 2009, str. 363

³ Citirano prema: Divjak, Slobodan, *Problem identiteta: kulturno, etničko, nacionalno i individualno*, Službeni glasnik, Beograd, 2006, str. 20

⁴ Pounavac, Milan, *Poredak, konstitucionalizam, demokratija*, Čigoja štampa, Beograd, 2006, str. 185

⁵ Šumpeter, Jozef, *Kapitalizam, socijalizam i demokratija*, Kultura, Beograd, 1960, str. 122

demokratske dinamike. Semjuel Hantington (*Samuel Huntington*), na tragu Šumpe-terovog određenja, dodatno izoštrava konture proceduralnog shvatanja demokracije. Da bi se neka zemlja mogla nazvati demokracijom, saopštava nam Hantington, nije samo bitno da se održavaju izbori već i to da se u njoj na izborima vlast bar dva puta promeni.⁶ Sejmur Lipset (*Seymour Lipset*) i Džejson Lejkin (*Jason Lakin*), predani empirijskoj definiciji demokracije, daju sledeće određenje: “demokracija je institucionalni aranžman u kome sve odrasle individue imaju moć da glasaju, na slobodnim i poštenim kompetitivnim izborima, za svoju glavnu izvršnu vlast i za nacionalnu zakonodavnu vlast”.⁷ Poput Hantingtona, Lipset i Lejkin takođe smatraju da je za demokraciju važno da postoji realna šansa da partija koja je na vlasti (inkumbent) izgubi vlast. Varijantu proceduralne demokracije zastupa i najuticajniji posleratni teoretičar demokracije, Robert Dal (*Robert Dahl*). Premda njegovo određenje prevazi-lazi minimalističko shvatanje demokracije, ono se u dva svoja ključna stuba poklapa sa navedenim definicijama: demokracija se nalazi u preseku kompetitivnosti i inklu-zivnosti.⁸ Dalov pluralistički pristup demokratskom procesu nesumnjivo predstavlja važan doprinos demokratskoj teoriji, ali ni ta koncepcija, baš kao ni prethodno navedene, ne tretira dovoljno pitanje kulturnog pluralizma.

Ovaj previd postaće povod snažne kritike koja će vremenom izroditi konsocijativni model demokracije. Etno-kulturna segmentiranost savremenih država, prema pristalicama konsocijativne teorije, predstavlja činjenicu koju demokratske ustanove moraju uzeti u obzir. Segmentirani rascepi mogu biti religiozne, ideološke, lingvističke, regionalne, kulturne, rasne ili etničke prirode i posebno su izraženi u post-konfliktnim društvima. Duž tih rascepa organizuju se partije, interesne grupe, mediji, škole i dobrovoljne asocijacije. Duboke etničke, religiozne, kulturne i druge društvene podele i grupisanja koja ih slede prepreka su „neutralnim“ demokratskim procedurama. Tamo gde su političke preferencije birača formirane duž etničkih ili religijskih linija, partije koje reprezentuju manjinske grupe, po pravilu, nisu u mogućnosti da formiraju većinu.⁹ One su sistemski defavorizovane i obeshrabrene da učestvuju u vlasti. U tim okolnostima, poručuju nam pobornici konsocijacije, demokracija mora oprezno koračati. Klasični, agregativni aranžmani s obzirom da ignorišu pitanje etno-kulturne raznolikosti i identitetske pripadnosti nužno lišavaju manjine mogućnosti učestvovanja u procesu donošenja odluka. Legitimacijski deficit većinskog modela u etnički heterogenim, podeljenim društvima može, u svojim krajnjim posledicama, dovesti do krvavog rastakanja političke zajednice ili do obnove nasilja ukoliko se radi o post-konfliktnim društvima. Upravo će prasak etničkih sukoba tokom devedesetih godina prošlog veka dodatno ojačati stav pobornika konsocijacije

⁶ Videti detaljnije: Hantington, Samuel, *Treći Talas*, Stubovi kulture, Beograd, 2004

⁷ Lipset, Martin Semjur i Lejkin, M. Džejson, *Demokratski vek*, Alexandria Press, Beograd, 2006, str. 39

⁸ Videti detaljnije: Dal, Robert, *Poliarhija-participacija i opozicija*, Filip Višnjić, Beograd, 1997

⁹ Lajphart navodi primer Severne Irske, podeljene na protestantsku većinu i katoličku manjinu, u kojoj je većinski sistem omogućavao Unionističkoj stranci, koja je predstavljala protestantsku većinu, pobedu na svim parlamentarnim izborima i formiranje svih vlada u periodu od 1921. do 1972. godine.

da je stabilna demokratija u segmentiranim društvima neostvariva bez nekog oblika politizacije etnosa.

Konsocijativna demokratija kao mehanizam upravljanja konfliktima

Konsocijativna institucionalna rešenja (deljenje vlasti, autonomija, veto odlučivanje i proporcionalni sistem) postala su popularno sredstvo okončanja građanskih ratova. U opsežnoj analizi mirovnih sporazuma kojima su prekinuta ratna dejstva u 38 država u periodu između 1945. i 1998. godine, Metju Hodi (*Matthew Hoodie*) i Karolin Harcel (*Caroline Hartzell*) navode samo jedan sporazum koji se ne može podvesti pod konsocijaciju.¹⁰ Helga Malin Biningsbo (*Helga Malin Biningsbo*) u kvantitativnom istraživanju u kojem je obuhvatila 118 post-konfliktnih društava u periodu od 1985. do 2002. godine, takođe, uočava pozitivnu korelaciju između konsocijacije i postizanja mira.¹¹ Podjednako snažan zaključak u prilog teze da konsocijativna demokratija donosi mir daje i Barbara Valter (*Barbara Walter*) tvrdjom da je čak za 38% veća verovatnoća da zaraćene strane postignu dogovor kojim okončavaju sukob ukoliko taj dogovor podrazumeva konsocijativno deljenje vlasti.¹² Navedeni autori se u svojim analizama uglavnom bave razlozima zbog kojih pregovaračke strane radije pristaju na rešenja sa konsocijativnim elementima nego na neka druga. Prihvatajući njihove nalaze, u redovima koji slede napravićemo jedan korak dalje, bavićemo se izazovnijom dilemom - da li i koliko uspešno konsocijacija može održati mir u post-konfliktnim društvima? Ponudićemo nekoliko argumenata u prilog teze da je veća verovatnoća održanja mira u post-konfliktnim društvima u kojima postoje konsocijativni mehanizmi nego u onima koja ih nisu primenila.

Prvi razlog pozitivne korelacije između primenjenih konsocijativnih rešenja i održanja mira pronalazimo u inkluzivnoj prirodi konsocijativne formule deljenja izvršne vlasti (*power-sharing*) koja doprinosi ujednačavanju moći i političke relevantnosti predstavnika društvenih grupa koje su bile u sukobu. U posleratnom ambijentu, natopljenom negativnim resantimanima i nepoverenjem, mehanizam deljenja izvršne vlasti služi kao inicijalna zamena za, u tim društvima, deficitaran resurs – uzajamno poverenje. Proces konsocijativne pacifikacije post-konfliktnih društava kroz obnovu poverenja između dojučerašnjih ratnih suparnika ostvaruje se u dva koraka, najpre na nivou elita koje reprezentuju svoje društvene grupe, a potom i na relaciji lider-članovi društvene grupe. Uključivanje predstavnika svih relevantnih segmenata u procese odlučivanja (prvenstveno na nivou izvršne vlasti) posledično ograničava sindrom „bezbednosne dileme“. Lajphart je u potpunosti u pravu kada

¹⁰ Citirano prema: Jarstad, Anna, *The Logic of Power sharing after Civil War*, Center for the study of civil war, Oslo, August 2006, p.7

¹¹ Binningsbo, Malmin Helga, *Consonciational Democracy and Postconflict Peace*, Centre for the study of civil war, Oslo, 2005

¹² Walter, Barbara, *Committing to Peace. The Successful Settlement of Civil Wars*, Princeton, Princeton University Press, 2002, p. 13

tvrdi da je, s obzirom na manjak uzajamnog poverenja nakon ratnih sukoba „svakako bolje biti u vlasti zajedno sa dojučerašnjim suparnikom nego mu prepustiti da vlada u tvom interesu i ostati u opoziciji“.¹³ U konsocijativnom aranžmanu, lideri dele vlast i dogovorno, bez podele na dobitnike i gubitnike, upravljaju državnim poslovima usklađujući posebne interese grupa koje predstavljaju. Saglasnost predstavlja neophodan uslov prilikom donošenja odluka, a njihovo sprovođenje ima veću šansu za uspeh s obzirom da predstavnici svih relevantnih zajednica učestvuju u njihovom kreiranju. U skladu sa inkluzivnom logikom deljenja izvršne vlasti lideri kumuliraju glavne položaje na mikro nivou (nivo društvene grupe koju reprezentuju), kao i u globalnoj (državnoj) političkoj areni. Igrajući uloge „stejkholdera“, oni balansiraju interese centra i pojedinih segmenata, te postaju zainteresovani za očuvanje zajednice i svojih pozicija u vlasti. U toj fazi odigrava se drugi važan proces konsocijativne pacifikacije post-konfliktnih društava. Elite, koje su prethodno odabrane da zastupaju i štite interese svojih grupa, pošto su taj zadatak uspešno obavile, od svojih sledbenika sada zahtevaju povratnu uslugu priznavanja legitimiteta državnih institucija čiji su oni deo. Na taj način dolazi do „pomirenja“ države i društva/društava, a konsensus elita počinje da se preliva na sve segmente pluralne zajednice. Procesi kooperacije i akomodacije, kao što možemo da primetimo, zadobijaju formu racionalnog izbora elita. Onog trenutka kada cena potencijalnog povratka u rat postane veća od interesa da se očuva mir, verovatnoća da neka od strana napusti konsocijativni aranžman drastično opada.

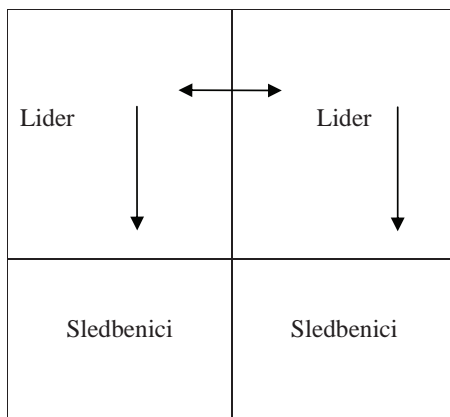
Jačanju međusobnog poverenja, takođe, doprinosi i drugi važan „sastojak“ konsocijativnog inženjeringa – princip proporcionalne distribucije uticaja na ključnim državnim pozicijama. To ne podrazumeva samo srazmernu raspodelu poslaničkih mesta, već i prisutnost predstavnika relevantnih društvenih grupa u ostalim državnim organima (sudstvo, finansijske institucije, javna preduzeća). U post-konfliktnim društvima naročito je bitno da, sledstveno principu proporcionalne predstavljenosti, sve strane u novom konsocijativnom uređenju (pa i one koje su u ratnim sukobima smatrane pobunjeničkim) budu zastupljene u jedinstvenim vojnim snagama.

Timoti Henesi (*Timothy Henessey*) i Edvard Azar (*Edward Azar*) nude jednostavan grafički prikaz opisanih među-uticaja koji za svoj krajnji rezultat imaju stabilan politički sistem.¹⁴

¹³ Lajphart, Arend, *Demokracija u pluralnim društvima*, Školska knjiga, Zagreb, 1992, str. 31

¹⁴ Timothy M. Henessey, Edward E. Azar, *Lebanese Consociational Democracy: Sources of Transformation*, paper prepared for the 1970 annual meeting of the Middle East Studies Association, p 7, November 1970, Internet, 17/09/10, <http://jstor.org>

Društvena grupa A Društvena grupa B

Autori: Timoti Henesi i Edvard Azar

Brojna istraživanja pokazuju da jednako pozitivan uticaj na stabilizaciju prilika u post-konfliktnim društvima može imati i autonomno organizovanje pojedinih društvenih segmenata.¹⁵ Poput deljenja izvršne vlasti i proporcionalne zastupljenosti u ključnim državnim institucijama, i ograničena forma samouprave jača osećaj sigurnosti, te otklanja opasnost od donošenja odluka na nivou centralnih vlasti koje mogu biti u suprotnosti sa partikularnim interesima različitih sub-nacionalnih grupa (npr. pitanja iz domena obrazovanja, religijskog organizovanja i lingvističkih standarda). Autonomiju je moguće ostvariti na personalnom ili teritorijalnom novou, u zavisnosti od toga da li se podudaraju granice društvenih i regionalnih rascepa.

Ima li demokratije u konsocijativnoj demokratiji?

Na prethodnim stranicama smo obrazlagali zašto, po našem sudu, konsocijativne institucije nemaju adekvatnu alternativu u procesu pacifikacije post-konfliktnih društava sa visokim stepenom društvenih podela. Međutim, sličnu, pozitivnu korelaciju ne možemo uočiti i prilikom razmatranja odnosa između konsocijacije i demokratizacije. U redovima koji slede, pokušaćemo da ukažemo na ključne manjkavosti konsocijacije kao modela demokratizacije post-konfliktnih društava.

Da bi demokratiju mogli da smatramo konsolidovanom, što prema Hagu, Haropu i Breslinu predstavlja poslednju fazu demokratizacije nekog društva, neophod-

¹⁵ Videti detaljnije : Binningsbo, Malmin Helga, *Consonciational Democracy and Postconflict Peace*, Centre for the study of civil war, Oslo, 2005; Walter, Barbara, *Committing to Peace. The Successful Settlement of Civil Wars*, Princeton, Princeton University Press, 2002; Norris, Pippa, *Stable democracy and good governance in divided societies*, Harvard University, 2005; Rothchild, Donald and Caroline Hartzell, *Security in Deeply Divided Societies: The Role of Territorial Autonomy, Nationalism and Ethnic Politics*, No 5, pp 254-271, 1999

no je da „opozicija ima stvarne izgleda da pobedi na izborima“.¹⁶ Konsocijacija, teorijski i praktično, sprečava mogućnost opozicionog delovanja i periodične promene aktera vlasti. U takvim okolnostima izbori postaju besmisleni s obzirom da se glavni politički procesi odigravaju daleko izvan domašaja izbornih procedura, a neretko i u tajnosti. Sud javnosti je beznačajan što povratno utiče na nezainteresovanost i političku anemičnost stanovništva. Učesnici u koalicionom konsocijativnom aranžmanu, pod izgovorom očuvanja tekovina mirovnog sporazuma, po pravilu sprečavaju druge, umerenije partije da budu deo vlasti. Isto tako, konsocijativni sporazumi često sadrže nefleksibilne odrednice o načinima deljenja vlasti između nekadašnjih suparnika. Problem nastaje onda kada se okolnosti u kojima je sporazum postignut vremenom izmene, kao što se desilo sa demografskim profilom Libana.

Konsocijativne odredbe mirovnih sporazuma, takođe, kreiraju nepovoljan okvir za ostvarivanje individualnih sloboda i prava, uključujući i prava koja su od suštinske važnosti za „demokratsku igru“- političkih prava. Ne smemo ispustiti iz vida da su glavni „igrači“ u konsocijativnim političkim sistemima etničke elite, a ne pojedinci (građani). Konsocijacija je više orijentisana na promociju kolektivnih prava, posebno u granicama etno-religijskih kolektiviteta. Društvena grupa kojoj individua pripada posreduje njen odnos sa širim, globalnim društvom. Kolektiviteti su vlasni da određuju poželjan obim prava i sloboda svojih članova što dovodi do odstupanja od bazičnog liberalnog pravila o razdvajanju pravno-političkog od kulturno-etničkog identiteta.¹⁷ Svojevrna feudalizacija države i ozvaničena podela na različite etno-religijske kolektive potkopava osećanje zajedničkog građanskog (političkog) identiteta čija je glavna funkcija da nadilazi pomenute partikularnosti. U svojim najradikalnijim posledicama, primat kolektivnih prava može redukovati spremnost građana na uzajamnu solidarnost. Društveni položaji bivaju cementirani grupnom pripadnošću, a grupna inter-dinamika svedena na dogovore ovlašćenih titulara kolektivnih identiteta. Na ovu opasnost upozorava libanski sociolog Antoan Mesara slikovito opisujući konsocijaciju kao „sistem plafoniranja društvenih položaja“ kojim se trajno, bez perspektive izmena, alociraju određena mesta u političkom i širem, društvenom ambijentu.¹⁸ I sam Lajphart se slaže sa tvrdnjom da je unapred određena raspodela društvenih pozicija, a time i društvenih šansi, najkvarljiviji element konsocijacije jer se opire pokušajima preispitivanja.¹⁹ Da bi uopšte mogli da govorimo o demokratiji, zaključuju protivnici tvrdog multikulturalizma, treba se vratiti kulturno-neizdiferenciranom građanstvu i odbaciti stanja karakteristična za pred-moderna društva u kojima je politički status pojedinaca bio determinisan njihovim etničkim, religijskim, kulturnim ili klasnim članstvom.

¹⁶ Hague, Rod, Harrop, Martin, Breslin, Shaun, *Komparativna vladavina i politika*, Tehnička knjiga, Zagreb, 2001

¹⁷ Slobodan Divljak, *Manjinska prava i antiliberalizam*, časopis Prizma, Centar za liberalno-demokratske studije, jul 2003, str. 43

¹⁸ Antoine N. Messarra, *The Lebanese Consensual Democracy, Constitution, Power Sharing and Civil Institutions*, The Centre for International and Public Affairs, The University of Sidney, 2002, p. 8

¹⁹ Arend Liphart, *Power-Sharing and Group Autonomy in the 1990s and 21st century*, prilog na skupu Constitutional Design 2000, dec. 9-11, 1999.

Razloge učestalog konsocijativnog posrtanja procesa demokratizacije pronalazimo i u uticaju međunarodnih faktora (država ili međunarodnih organizacija koje su posredovale u postizanju mira) na unutrašnju dinamiku post-konfliktnih konsocijacija. Zainteresovanost „treće“ strane za opstanak konsocijativnog aranžmana, po pravilu, dovodi do hroničnog manjka autonomnih demokratskih obrazaca reprodukcije političke moći. Navedeno ponajbolje potvrđuje poslednji izveštaj nevladine organizacije *Freedom House* o stanju sloboda u svetu za 2012. godinu. Nijedno post-konfliktno društvo ustrojeno prema konsocijativnoj šemi organizacije vlasti nije uvršćeno u slobodne države. Najbliža toj kategoriji je Bosna i Hercegovina sa koeficijentom demokratskih sloboda 3.5 (max.1 – min.7), dok je Angola na začelju liste sa koeficijentom 5.5.²⁰

Zaključna razmatranja

U radu smo nastojali da dokažemo da je osnovna funkcija konsocijativnih aranžmana u post-konfliktnim društvima da okončaju sukob i, još važnije, spreče obnovu nasilja, a ne da izgrade demokratiju. U formi zaključnih razmatranja izdvajamo najvažnije argumente u prilog tvrdnje da post-konfliktne konsocijativne institucije čuvaju mir, ali ne donose demokratske obrasce upravljanja državom.

En Jarstad (*Anna Jarstad*), već u prvim redovima teksta u kojem izučava problematičan odnos između konsocijacije, demokratizacije i pacifikacije u post-konfliktnim društvima, sa razlogom, upozorava da je bavljenje ovim pitanjem jednako „pucanju u pokretnu metu“.²¹ Činjenica da se radi o izuzetno „živoj“ materiji u koju su upleteni mnogi indikatori otvara prostor različitim, često i dijametralno suprotnim, istraživačkim nalazima. Pobornici i protivnici teze o kauzalnoj vezi između konsocijacije, post-konfliktne stabilizacije i demokratizacije slažu se, međutim, u jednoj stvari : konsocijativni mirovni aranžmani postali su, u poslednje tri decenije, nezaobilazno sredstvo okončanja ratnih sukoba u duboko podeljenim društvima. Verovatnije je da će zaraćene strane pristati na sporazum koji sadrže konsocijativne odredbe (deljenje izvršne vlasti, proporcionalna predstavljenost u glavnim državnim institucijama, veto odlučivanje i autonomija), nego na rešenje sukoba koje je ustrojeno prema standardima većinskih demokratskih procedura. Motivi prihvatanja konsocijativnog uređenja su brojni, ali preovladavaju ona objašnjenja koja takav sled događaja pripisuju racionalnom izboru zaraćenih strana čiji je primarni cilj da u posleratnoj konstelaciji snaga ne budu u podvlašćenom položaju.

Konsocijacija, glavna je pouka ovog rada, nije samo najbolji način da se dođe do mira već i pouzdano sredstvo da se mir očuva. Ipak, imperativ dugoročne stabilizacije post-konfliktnih društava, po pravilu, ugrožava svaki pokušaj njihove demokratizacije. Razloge obe tendencije pronalazimo u logici delovanja konsocijativnih mehanizama upravljanja konfliktima. Uvažavajući političku relevantnost svih društvenih grupa i njihovih zahteva, konsocijativne institucije povećavaju osećaj

²⁰ Preuzeto sa sajta: <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=505>

²¹ Jarstad, Anna, *The Logic of Power sharing after Civil War*, p. 2

sigurnosti i uzajamnog poverenja. S druge strane, nepropusne političke strukture, rezervisani domeni, primat kolektivnih identiteta na uštrb individualnih prava, kao i značajna uloga spoljnih aktera – garanta mirovnih sporazuma, sprečavaju uspostavljanje demokratije u njenim suštinskim odrednicama. Čini se da, u slučajevima oštrih identitetskih sukoba i podela, pred mirovnim posrednicama i pregovaračkim stranama uvek stoji samo jedna ponuda na stolu : mir ili demokratija.

citirana literatura

- Binningsbo, Martin Helga, *Consonciational Democracy and Postconflict Peace*, Centre for the study of civil war, Oslo, 2005
- Dal, Robert, *Poliarhija-participacija i opozicija*, Filip Višnjić, Beograd, 1997
- Divljak, Slobodan, *Manjinska prava i antiliberalizam*, časopis Prizma, Centar za liberalno-demokratske studije, jul 2003
- Divjak, Slobodan, *Problem identiteta: kulturno, etničko, nacionalno i individualno*, Službeni glasnik, Beograd, 2006, str. 20
- Hague, Rod, Harrop, Martin, Breslin, Shaun, *Komparativna vladavina i politika*, Tehnička knjiga, Zagreb, 2001
- Hantington, Samuel, *Treći Talas*, Stubovi kulture, Beograd, 2004
- Jarstad, Anna, *The Logic of Power sharing after Civil War*, Center for the study of civil war, Oslo, August 2006
- Kimlika, Vil, *Savremena politička filozofija*, Nova srpska politička misao, Beograd, 2009
- Lajphart, Arend, *Modeli demokratije*, CID, Podgorica, 2003
- Lajphart, Arend, *Demokracija u pluralnim društvima*, Školska knjiga, Zagreb, 1992
- Liphart, Arend, *Power-Sharing and Group Autonomy in the 1990s and 21st century*, prilog na skupu Constitutional Design 2000, dec. 9-11, 1999
- Lipset, Martin Semjur i Lejkin, M. Džejson, *Demokratski vek*, Alexandria Press, Beograd, 2006
- Messarra, N. Antoine, *The Lebanese Consensual Democracy, Constitution, Power Sharing and Civil Institutions*, The Centre for International and Public Affairs, The University of Sidney, 2002
- Norris, Pippa, *Stable democracy and good governance in divided societies*, Harvard University, 2005
- Pounavac, Milan, *Poredak, konstitucionalizam, demokratija*, Čigoja štampa, Beograd, 2006
- Timothy M. Hennessey, Edward E. Azar, *Lebanese Consociational Democracy: Sources of Transformation*, paper prepared for the 1970 annual meeting of the Middle East Studies Association, p 7, November 1970
- Šumpeter, Jozef, *Kapitalizam, socijalizam i demokratija*, Kultura, Beograd, 1960
- Walter, Barbara, *Committing to Peace. The Successful Settlement of Civil Wars*, Princeton, 2002